SSOAR

Open Access Repository
www.ssoar.info

Pandemiden Öğrenmek: Covid-19 Krizinin Ötesinde Sanatsal Özgürlük ve Hareketlilik (Yönetici Özeti)

Çakır, Pelin

Veröffentlichungsversion / Published Version
Kurzbericht / abridged report

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:
Çakır, P. (2022). *Pandemiden Öğrenmek: Covid-19 Krizinin Ötesinde Sanatsal Özgürlük ve Hareketlilik (Yönetici Özeti).* (ifa Edition Culture and Foreign Policy). Berlin: Martin Roth-Initiative; ifa (Institut für Auslandsbeziehungen). https://doi.org/10.17901/akbp1.03.2022

Nutzungsbedingungen:
Dieser Text wird unter einer CC BY-SA Lizenz (Namensnennung-Weitergabe unter gleichen Bedingungen) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier: https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.de

Terms of use:
This document is made available under a CC BY-SA Licence (Attribution-ShareAlike). For more Information see: https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0

gesis Leibniz-Institut für Sozialwissenschaften

Mitglied der Leibniz-Gemeinschaft

Diese Version ist zitierbar unter / This version is citable under:
https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-77263-6

Martin
Roth
Initiative

Pandemiden Öğrenmek: Covid-19 Krizinin Ötesinde Sanatsal Özgürlük ve Hareketlilik

Pelin Çakır

Özet
Covid-19 pandemisi kültür sanat sektöründe ağır bir darbeye yol açtı, sanatçıları daha fazla risk ve kısıtlamalarla karşı karşıya bıraktı ve sınırötesi hareketlilik ve iş birliği olanaklarına ket vurdu. Bu metin, pandeminin dönüştürdüğü bir dünyada sanatsal ifade özgürlüğü alanlarının nasıl korunabileceğini inceleyen raporun temel bulgu ve önerilerini özetlemektedir. Rapor kırılgan, ötekileştirilen ve tehdit altındaki sanatçıların görüşlerini ve pandeminin getirdiği zorluklarla baş etmek için geliştirdikleri stratejileri ortaya koymaktadır. Rapor ayrıca, sanatçı hareketlilik ve koruma programlarının bu sanatçıların ihtiyaçlarına yönelik sunduğu desteğin güçlü ve zayıf yönlerini de incelemektedir. Covid krizinin riskin tanımını nasıl daha karmaşık ve tartışmalı hale getirdiğini ortaya koyarak rapor "risk altında sanatçı" tabirine dair eleştirel bir perspektif sunmaktadır. Türkiye örneği üzerinden baskıcı ortamlardaki deneyimlere odaklanan rapor böylelikle pandeminin uzun erimli etkileri, gelecekteki benzer krizler ve ciddi kısıtlamalar durumunda sanatsal özgürlük ve hareketliliğin nasıl desteklenebileceğine dair öneriler geliştirmektedir. İngilizce raporun tamamına buradan erişilebilir: www.doi.org/10.17901/akbp1.01.2022

"Aort"; konsept, koreografi, performans: Dilan Yoğun; kamera: Fatma Çelik; muzik: Cansun Küçüktürk; teşekkürler: Emrah Karakurum
© Dilan Yoğun (www.dilanyogun.com/en)

Arkaplan

2020 itibariyle Covid-19 pandemisi küresel bir krize dönüşerek, kültür sanat da dahil olmak üzere hayatın her alanında geri dönülemez sonuçlara yol açtı. Covid salgınının olumsuz etkilerini sınırlamak için dünya çapında uygulanan tedbir ve kısıtlamalar, sanatsal özgürlükleri doğrudan etkiledi. Sergi ve performans alanlarının kapanması, etkinliklerin iptal edilmesi, kültür sanat sektörü için büyük ekonomik sıkıntılara yol açtı.

Pandemiden önce de halihazırdaki güvencesizlik, kayıtsız çalışma ve yetersiz sosyal güvenlik koşullarıyla baş etmek zorunda olan kültür sanat çalışanları için Covid, yalnızca var olan kırılganlığı arttırdı ve sistemin zayıf noktalarını ortaya çıkardı. Kültür politikaları ve ekonomileri zayıf olan birçok ülke bu süreçte sanata elzem olmayan bir alan muamelesi yaparak kültür ve sanatı destekleyecek tedbirleri uygulamak konusunda geride kaldı. Bazı ülkeler, pandemiyi sanatsal ifade özgürlüğünü daha da fazla kısıtlamak, muhalif sesleri bastırmak ve kamusal alanları kontrol altına almak için bir bahane olarak kullandı.

Genç sanatçılar, LGBTİ+, mülteci, çatışma bölgelerinde yaşayan bireyler gibi kırılgan gruplardakiler, eserleri veya kimlikleri sebebiyle hedef altında olan, ötekileştirilmiş veya zulme uğramış sanatçılar bu dönemde daha ciddi ekonomik, psikolojik ve sosyal risklere maruz kaldılar. Bir yandan çalışmalarını olağanüstü zorluklar altında sürdürmeye çalışırken, baskıcı ortamlara karşın muhalif ve eleştirel sesini yükselten sanatçılar bilakis suçlulaştırma, ötekileştirme ve sansüre maruz kaldı.

Pandeminin etkilerinin devam edeceği belli olduğuna göre, gelecekte doğabilecek benzer krizlere hazırlıklı olabilmek için bu deneyimden öğrenmek mecburiyeti ortadadır. Bu özet, pandemiden öğrenilenlerden yola çıkarak sanatsal özgürlük alanlarının nasıl sürdürülebileceğini araştıran raporun bulgularını sunmaktadır. Bahsi geçen rapor, risk, kırılganlık ve sanatsal özgürlüklere karşı kısıtlamalarla mücadele eden sanatçılar ile sanatsal özgürlük ve hareketliliği destekleyen kuruluşların deneyimlerini inceleyen bir araştırmaya dayanmaktadır. 2021 Mayıs ve Eylül ayları arasında tamamlanan bu araştrma dahilinde, ilgili yayınlar üzerine bir masa başı araştırması ve farklı kesimlerden 30 katılımcı ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Rapor, sanat ve ifade özgürlüğünün ciddi bir biçimde kısıtlandığı ve gittikçe daha fazla sanatçının destek ve koruma talebinde bulunduğu bir bağlamı sergilemek amacıyla Türkiye'ye odaklanan bir bölüm içermektedir.

Pandemiden Öğrenmek

Sanat ve kültür alanında çalışanlar için bu dönemde en çok öne çıkan ihtiyaçlar yasal ve sosyal güvenlik statülerinin iyileştirilmesi, kültür ve sanat çalışmaları için yeterli (ve adil) devlet desteği; ayrıca yeni bağlar ve işbirlikleri kurabilecekleri, eserlerini paylaşabilecekleri alanların açılması oldu. Birçok kişi, kendi çalışmaları ve esenliklerini en çok zorlayan etken olarak pandeminin dayattığı sosyal etkileşim kısıtlamalarınından bahsetti. Pandemi süresince deneyimlenen kriz ortamı, artan güvencesizlik ve ekonomik zorluklar, ekonomik, siyasal ve psikolojik risklerin nasıl birbirinden ayrılamaz olduğu belirginleştirerek "risk" kavramının tanımını da karmaşıklaştırdı.

Türkiye ve Orta Doğu gibikültür sanata yönelik çeşitli baskıların hakim olduğu bölgelerde, bu alanda çalışanlar pandemiden önce de her zaman beklenmedik koşullar, güvencesizlik ve daimi bir kriz hali ile baş etmek zorundaydılar. Geçmiş deneyimlerinden öğrendikleri doğrultusunda, bu dönemdeki zorluklara esnekliklerini koruyarak, plan ve stratejilerini çeşitlendirerek, projelerini değişen koşullara uyarlayarak, yakın ve özenli bir iletişim sürdürerek, toplulukları ve güven üzerine kurulu ilişki ağlarını güçlendirerek cevap verdiler. Örgütlendiler, farklı ekonomik dayanışma ve sosyal destek yöntemleri geliştirdiler, dijital araç ve çevrimiçi platformları kullandılar ve kısıtlılığı yaratıcılığa dönüştürdüler.

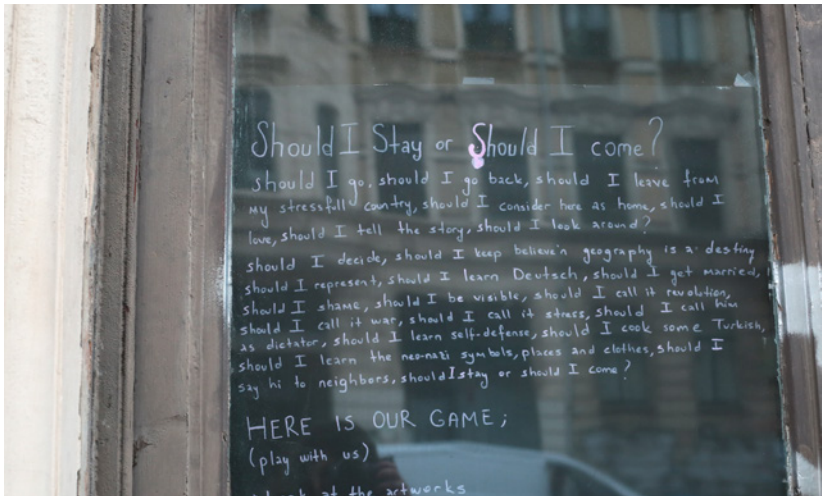

Filiz İzem Yaşın: Sergi görseli "Should I Stay or Should I Come", Vitrin yerleştirme, A und V e.V, Leipzig//20
© Filiz İzem Yaşın

Sayfa 2, sağ üst köşe
Filiz İzem Yaşın:
Boyut Harika,
Sadporn Serisi,
Leipzig//20;
metin: "Dayanışma
Yaşatır"
© Filiz İzem Yaşın

Pandemi ile birlikte, sanatçı hareketlilik ve koruma programlarının acil durumlara yanıt vermek konusundaki yetersizliği ve ekolojiye zararlı etkileri daha çok göze çarptı. Görüşme yapılan kişiler sanatçı hareketlilik programlarını sanatçıları daha da yalnızlaştımak, bireyselleştirmek vekaynaklara erişimi kısıtlı olan sanatçıları dışarıda bırakmakla, ayrıca sanatçıları kültür sanat alanlarından uzaklaştırarak bu alanların zayıflamasına yol açmakla eleştirdiler. Buna karşılık, pandemi sırasında hareketliliğin sanatçılar üzerinde olumlu ekonomik, duygusal ve yaratıcı sonuçları da oldu. Sınır aşırı hareketlilik veya fiziksel olarak misafirlik programına katılmak imkansız hale geldiğinde yerel, yurtiçi, dijital veya hibrid sanatçı rezidansları gibi alternatif formatların geliştirilmesi, alternatiflerin sanatçıların görüşüne sunulması ve olası değişikliklerin karşılıklı görüşülmesi sanatçılar açısından hep olumlu etkilere yol açtı.

Sahadaki artan dijitalleşme, fiziksel birliktelikleri kısıtlanması ve etkinlik iptallerinin getirdiği olumsuz etkileri dengelerken hem erişilebilirliğin kapsamını arttırdı hem de ekonomik ve idari yükleri hafifletti. Buna karşılık, özellikle festival, sergi ve topluluk inşa aktiviteleri gibi daha önceden fiziksel olan etkinliklerin çevrimiçi formatlara aktarılmasındaki sıkıntılardan ötürü, dijital yorgunluk ve yabancılaşma, katılımcıların paylaştığı bir deneyim olarak öne çıktı. Son olarak, Covid'in var olan sistemlerdeki yetersizlik ve kırılganlıkları gün yüzüne çıkarması ile birlikte dayanışma, özellikle bağımsız, muhalif veya eleştirel sanatçı ve sanat kurumlarının varlıklarını sürdürebilmelerine yönelik temel kavram haline geldi.

Leman Sevda
Darıcıoğlu: "Aramızda
Okyanuslar"
performansından
fotoğraf, Apartman
Projesi, Berlin, 2020
© Leman Sevda
Darıcıoğlu

Öneriler

1.
Devletler sanatçılar ve kültür sanat kurumlarını destekleme, ve sanatsal özgürlük ve hareketliliğe yönelik uygun kültürel politikalar geliştirme **görev ve sorumluluklarını yerine getirmelidir.** Pandemi bu alandaki temel sorunların üzerini örtmeye yönelik veya adalet ve özgürlüklere karşı yaptırımları meşrulaştırmak için bir bahane olarak kullanılamaz.

2.
Finansal destek kriz ve baskıcı koşullarla mücadele etmek için değiştirilen stratejilere uyumlu, esnek olmalıdır. Sanatçılar zorlayıcı ortamlarda varlıklarını sürdürebilmek için planlarını değiştirmek, alternatif yöntemler ve birden çok strateji geliştirmek zorunda olabileceğinden, sunulan fon desteği katı koşullar, idari gereklilikler veya sonuç beklentilerinden bağımsız olmalıdır. Finansal destek, farklı statülere sahip, uzak bölgelerdeki, yahut ayrıcalık, popülerlik ve yakınlıklar üzerinden inşa edilmiş ağların dışında kalan bağımsız sanatçılar ve yerel sanat aktörleri için kolay erişilebilir olmalıdır. Daha elverişli destek sağlamak için bağışçılar yerel dinamikleri daha iyi anlamalı, yerel aktörleri ziyaret ederek onlarla bağlantılarını sürdürmeli ve işbirlikleri ile onların çalışmalarına proaktif olarak dahil olmalıdırlar.

3.
Pandemi sırası ve sonrasında sanatsal hareketliliği sağlayabilmek için, yeni geliştirilen yöntemler ve hibrid formatların üzerinde durarak kriz, aciliyet ve yoğunlaşan kısıtlılığa rağmen sanatsal pratik, işbirliği ve bağları güçlendirmeyi mümkün kılan stratejilerin daha da geliştirilmesi gereklidir. Bu stratejilerden bazıları seyahat gerekliliklerini yerine getirmek için daha çok zaman ayırmak, yurtiçi ve bölgesel misafirlik programları geliştirilmek, ve sosyal destek unsurunu güçlendirmek olarak sıralanabilir. Gelecekte düzenlenecek misafir sanatçı programları partner kişi ve kuruluşların bulunduğu yerel bağlamların muhtelif koşullarına, karşılaşabilecekleri idari zorluklara veya muhtemel acil durumlara uyum sağlayabilecek şekilde tasarlanmalıdır. Bu programlar tasarlanırken katılımcıların sağlık ve esenlik ihtiyaçlarına karşı bilhassa duyarlı olunmalı, ayrıca hareketliliğin ortaya çıkardığı ekolojik zararlar göz önünde bulundurulmalıdır.

4.
Dijitalleşme uğruna kalite, artistik değer, insani etkileşim ve sosyal adaletten ödün verilmemelidir. Sanal formatlar, fiziksel karşılaşmaların yerini her zaman tutamayabilir. Sanatsal faaliyetler için kamusal alanların, etkinlik ve misafir sanatçı programları için ise hibrid yöntemlerin kullanımı gibi alternatif uygulamalar geliştirilmelidir. Özellikle dezavantajlı ve kısıtlanan bölgelerde dijital güvenlik becerileri ve altyapının geliştirilmesi için desteğe ihtiyaç vardır.

5.
Sanatçı hareketlilik ve koruma çalışmalarına dahil olan aktörler, iyiden iyiye katılaşan vize düzenlemelerinin üstesinden gelebilmek için, **risk altındaki kişilerin korumaya erişimini kısıtlayan sınır rejimleri ve göç politikalarını diplomatik olarak müzakere edecek savunuculuk çalışmalarında bulunmalıdır.** Sanatçılara verilecek özel seyahat izni, onların koruma ve desteğe erişimlerini kolaylaştırabilir. Fakat bu engelleri daha sistematik bir biçimde ele alabilmek için savunuculuk, sınır rejimlerinin ayrım gözetmeksizin veya çoğunlukla imtiyazsız kişilerin aleyhine hareketliliği kısıtladığını da göz önüne almalıdır. Şayet, aşılması mümkün olmayan vize koşulları ile hareketliliği sınırlananlar arasında, pandeminin dönüştürdüğü dünyada toplumsal uyum ve iyileşme için önemli bir rol oynayacak kültür sanat elçileri bulunmaktadır.

6.
Sanatçı hareketlilik ve koruma ekosistemindeki aktörler ağlarını ve çalışmalarını başka sektörleri de içine alacak şekilde ve sektörler arası ortaklıklarla genişletmelidirler. Böylelikle **sanatsal özgürlük ve hareketliliğinin önündeki yerel veya küresel hukuki, ekonomik ve siyasi engeller ile başa çıkabilmek için çeşitli aktörlerden oluşan bir koalisyon kurulmalıdır.** Sanatçıların karmaşık koşulları ve çeşitli ihtiyaçlarını gözetebilmek için bu koalisyona savunuculuk, acil veya doğrudan destek, politika geliştirme, alan, altyapı veya kaynak sağlama gibi farklı rolleri üstlenecek aktörler dahil edilmelidir. Bu işbirlikleri bölgesel, ulusötesi ve gayriresmi ağlara, ve yerel sivil toplum hareketlerine kadar uzanmalı, kaynak ve beceri paylaşımı ile yerel ekosistemleri sağlamlaştırmalıdır.

7.
Tehdit, ötekileştirme ve zulum ile karşı karşıya olan sanatçılara yönelik destek ve koruma yaklaşımı kolonyal unsurlardan arındırılmalıdır. Bunun için, tepeden inme şablonlar ve iktidar sahiplerinin beklentilerinden bağımsızlaştırılmış bir "risk" anlayışı gereklidir. Ayrıca, başkalarının özgün deneyimleri ve pratiğe dayanan bilgilerinden öğrenmeye açık olmak gerekir. Benzer şekilde, saha ile yakından ilişkili ve iletişim ve işbirliklerini özen temelinde kuran bir pratik, alandaki aktörlerin desteklediklerini sanatçıların farklı ihtiyaçları, tercihleri ve bütüncül koşullarını anlamalarına ve buna uygun cevap vermelerine yardımcı olacaktır. Farklı imtiyazlılık ve iktidar konumları boyunca işleyen destek ve koruma mekanizmaları bilhassa sanatçıları ve onların işlerini kendi "kurtarıcı" imajı uğruna sömüren, paternalist, sanatçıların kırılganlığı ve mağduriyetini (yeniden) üretmeye (ve hatta fetişleştirmeye) yatkın olan tutumlardan sakınmalıdır.

8.
Programlar, kimlere koruma ve destek sağlanacağını belirlerken, katı kurallar ve tepeden inme kategorilere dayanmak yerine, **zorlayıcı koşullara rağmen bağımsız, aykırı ve topluluk temelli kültür sanat çalışmalarını sürdürmek ve sanatsal düşünce özgürlüğünü savunmak ortak gayesinin etrafında dayanışma ortaklıkları inşa etmeye odaklanmalıdır. Dayanışma pratiği böylelikle sürdürülebilirlik, sorumluluk, yataylık ve karşılıklılık esasları üzerine kurulmalıdır.** Milliyet, ırk, dil, toplumsal cinsiyet kimliği farklılıkları olmaksızın, Kuzey-Güney ve zengin-fakir eksenlerinde kaynak paylaşımı ve ortaklıkların nasıl kurulacağı, dayanışma mekanizmalarının nasıl güçlendirileceği ayrıca tartışılmalıdır.

Yayıncı

Pelin Çakır'ın hazırladığı "Pandemiden Öğrenmek: Covid-19 Krizinin Ötesinde Sanatsal Özgürlük ve Hareketlilik" raporu, Martin Roth Girişimi (Martin Roth-Initiative, "MRI") tarafından talep edilmiş ve ifa Kültür ve Dış Politika baskısında yayınlanmıştır.

Bir Goethe-Institut ve ifa ortak projesi olan MRI, Almanya Dışişleri Bakanlığı tarafından fonlanmaktadır.

Şubat 2022
© Martin Roth-Initiative/ifa
CC BY-SA 4.0
www.doi.org/10.17901/akbp1.03.2022

Çeviren
Aysu Uygur

Web sitesi
www.martin-roth-initiative.de/en
www.ifa.de/en/research/research-programme-martin-roth-initiative/
info@martin-roth-initiative.de

Tasarım
Weidner Händle Atelier